

نظام حسابداری و گزارشگری مالی آذربایجان

دکتر محسن خوش‌طینت

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

حجت‌حسن‌زاده

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری

ویژگی‌های عمومی آذربایجان

نام رسمی کشور آذربایجان، جمهوری آذربایجان (به زبان آذربایجانی: Azerbaijan) و پایتخت آن باکو است. جمهوری آذربایجان در منطقه جغرافیایی قفقاز و در گذرگاه اروپا و آسیای جنوب غربی و در جوار دریای خزر قرار گرفته است. کشورهای مجاور جمهوری آذربایجان عبارت‌اند از ایران، ارمنستان، ترکیه، گرجستان، روسیه و کشورهای دیگر کناره دریای خزر، ترکمنستان و قزاقستان. جمهوری آذربایجان شامل منطقه خودمختار نخجوان است که در غرب ارمنستان، شمال غرب ایران و شرق ترکیه قرار دارد. تقسیمات کشوری جمهوری آذربایجان به این صورت است که کشور به ۵۹ بخش، ۱۱ شهر و ۱ جمهوری خودمختار تقسیم شده است. باکو پایتخت آذربایجان است که دارای ۱,۹۰۰,۰۰۰ نفر جمعیت و بزرگ‌ترین شهر کشور است. از لحاظ آب و هوایی، جمهوری آذربایجان دارای چندین نوع آب و هوای مختلف است. درجه هوای متوسط در مناطق جلگه‌ای شمال و شرق کشور تا ۶ درجه سانتیگراد در زمستان و ۲۶ درجه سانتیگراد در تابستان می‌رسد، در حالی که در مناطق کوهستان غربی، درجه هوا در زمستان‌ها تا ۹- و در تابستان‌ها تا ۱۲ درجه سانتیگراد می‌رسد. به‌طور کلی، شمال و شرق کشور دارای آب و هوای نسبتاً خشک و کوهستانی است؛ در حالی که منطقه جنوب شرقی آب و

هوای مرطوب و ملایم‌تری دارد. مناطق غربی شمال قره‌باغ و نخجوان، نسبتاً مرطوب و کوهستانی هستند. مناطق مرکزی شمال جلگه‌های وسیع و مستعد کشاورزی است که توسط رود کورا آبرسانی می‌شوند. نوع حکومت جمهوری آذربایجان، جمهوری پارلمانی چند حزبی با یک مجلس قانونگذاری است. جمهوری آذربایجان سکولار است و از سال ۲۰۰۱ به عضویت شورای اروپا درآمده است. از سوی دیگر، به دلیل عدم وجود نهادهای دموکراتیک، این جمهوری تازه استقلال یافته هم چنان از میراث‌های ساختار استبدادی اتحاد جماهیر شوروی سابق رنج می‌برد. حدود ۷۰ درصد مردم جمهوری آذربایجان شیعه هستند و کلاً ۹۳/۴ درصد مردم این کشور مسلمان بوده و ۴/۸ درصد مسیحی ارتدکس و بقیه (۲/۴ درصد) پیرو کیش‌های دیگرند. ۸۹ درصد جمعیت آن ترک زبان هستند. در کنار زبان ترکی آذربایجانی (زبان رسمی)، زبان‌های روسی، ارمنی، کردی، تالشی، عبری و لژگی نیز صحبت می‌شود. جمهوری آذربایجان در روز ۳۰ اوت ۱۹۹۱ در خلال فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی اعلام استقلال نمود. ساختار سیاسی آذربایجان به گونه‌ای است که دارای سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه می‌باشد.

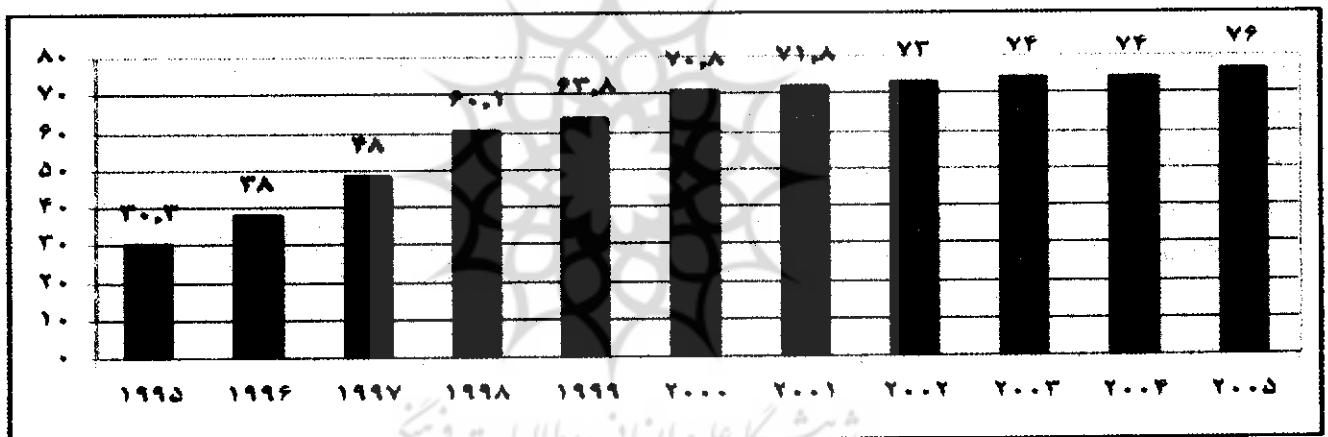
اقتصاد

جمهوری آذربایجان در مقایسه با جمهوری‌های تازه

بخشیدن به اوضاع اقتصادی، با کمک صندوق بین‌المللی پول دو برنامه اقتصادی را به اجرا در آورده و توانسته است میزان تورم را کاهش دهد. میزان تورم در این کشور از ۴۱۱ درصد در سال ۱۹۹۵ میلادی به ۲۰ درصد در سال ۱۹۹۶ میلادی و ۷/۳ درصد در سال ۱۹۹۷ و صفر درصد در سال ۱۹۹۸ میلادی و (۵-) درصد در نیمه نخست سال ۲۰۰۰ میلادی کاهش یافته است. انجام اصلاحات اقتصادی در این کشور و آزادسازی تجارت موجب پانگیری طبقه جدیدی از تجار و صاحبان صنایع با سرمایه‌های اندک شد. با این حال، نباید فراموش کرد که این کشور در مرحله گذار از اقتصاد متمرکز کمونیستی به اقتصاد بازار است و هنوز بخش‌هایی از اقتصاد کشور به شیوه سابق اداره می‌شود.

یافته اطراف خود به دلیل بهره‌برداری از منابع نفتی و سرمایه‌گذاری، پس از استقلال توسعه بیشتری پیدا کرده است. با وجود این، بعد از استقلال این کشور، تورم فزاینده ناشی از آثار جنگ قره‌باغ همراه با سیاست‌های آزادسازی قیمت‌ها و خصوصی‌سازی اقتصاد موجب شد که مردم جمهوری آذربایجان تحت فشارهای شدید اقتصادی قرار گیرند و قدرت خرید آنها به سرعت کاهش یابد. ولی از سال ۱۹۹۶ میلادی، افزایش درآمدهای حاصل از قراردادهای نفتی بین‌المللی، روند رو به رشد سرمایه‌گذاری خارجی، اعتبارات صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی و مساعدت کشورهای اروپایی موجب شد تا اقتصاد ناسامان این کشور کمی رو به بهبود گذارد. جمهوری آذربایجان برای ثبات

نمایشگر ۱- سهم بخش خصوصی از تولید ناخالص ملی

سال ۱۹۹۹ میلادی به ۱۰ درصد افزایش یافت و در سال ۲۰۰۰ به ۱۱/۱ درصد رسید. (The states man year, book, ۲۰۰۳, p.۲۴۸) و در سال ۲۰۰۶ به ۲۶/۴ درصد افزایش یافت. در سال (۲۰۰۵)، تولید ناخالص داخلی حدود ۱۲/۵ میلیارد دلار بوده است. مطابق گزارش سازمان‌های اقتصادی، در سال ۱۹۹۶ م (۱۳۷۵ش) شرکت‌های خارجی حدود ۷۰۰ میلیون دلار در اقتصاد این کشور سرمایه‌گذاری کرده‌اند. مجموع سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده در سال ۱۹۹۷ میلادی (۱۳۷۶ش) حدود یک میلیارد دلار برآورد می‌شود. برای اقتصاد جمهوری آذربایجان که به بیش از ۲۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری به ویژه در بخش نفت و گاز نیاز دارد، روند رو به رشد سرمایه‌گذاری خارجی به خصوص از سوی

به رغم وجود زمینه‌های مساعد کشاورزی، در شرایط کنونی این جمهوری مجبور به واردات ۴۰۰ میلیون دلار مواد غذایی در سال است. طبق برآورد ژوئیه سال ۲۰۰۰ میلادی، میزان تولید ناخالص داخلی (GDP) جمهوری آذربایجان حدود ۵ میلیارد دلار بوده که تولیدات کشاورزی ۱۸/۸ درصد، تولیدات صنعتی ۴۲/۸ درصد و فعالیت‌های خدماتی ۳۸/۸ درصد از آن را تشکیل می‌دهد. اگر چه میزان تولید ناخالص داخلی جمهوری آذربایجان در سال ۱۹۹۸ میلادی حدود ۴ میلیارد دلار بود، ولی بالا رفتن قیمت جهانی نفت خام منجر به ترقی میزان تولید ناخالص داخلی این کشور شده است. میانگین رشد تولید ناخالص داخلی جمهوری آذربایجان در فاصله سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۸ میلادی (۸/۵) درصد بود، ولی این میزان در انتهای

مالیاتی و آماری بوده است و اطلاعات حسابداری، بر مبنای نیاز بازار اوراق بهادار و یا مدیران شرکت‌ها در یک اقتصاد بازار آزاد تهیه نمی‌شد. هرچند آذربایجان در اتحاد جماهیر شوروی دارای سابقه استفاده از اقتصاد بازار آزاد است و از مفاهیم ثبات رویه و تداوم فعالیت استفاده کرده است، ولی سیستم حسابداری جماهیر شوروی تاکید زیادی بر مبنای بهای تمام شده تاریخی داشته و دارایی‌ها در این سیستم هرگز تجدید ارزیابی نمی‌شد. موجودی کالا در بازار آزاد معامله نمی‌شد و هیچ‌گونه زیان کاهش ارزش نیز برای موجودی کالا در آن سیستم مورد شناسایی قرار نمی‌گرفت. عملیات اولیه حسابداری نیز بیشتر بر نظارت تاکید داشت تا ارزیابی وضعیت مالی شرکت. تمرکز و تاکید اصلی سیستم حسابداری اتحاد جماهیر شوروی بیشتر تاکید بر دفترداری بود و به فرایند حسابداری تاکید نداشت. بعد از فروپاشی شوروی سابق، آذربایجان پیشرفت‌های زیادی در زمینه حسابداری و زربنای آن که متناسب با اقتصاد بازار آزاد بود به دست آورد. در سال‌های دهه ۱۹۹۰، دولت آذربایجان تمرکز خود را بیشتر به بخش نفت و گاز معطوف کرد و به تغییر و تحول در حسابداری کمتر توجه نمود. این امر باعث شد تا تغییر و تحول در آذربایجان با تاخیر از سایر کشورهای شوروی سابق شروع شود.

عظمت و بزرگی پیشرفت حسابداری آذربایجان زمانی مشخص می‌شود که وضعیت سال ۱۹۹۱ را که مصادف بود با فروپاشی شوروی بررسی کنیم. در آن سال‌ها، ده‌ها هزار دفتردار که هیچ کدام نیز دارای توانایی‌های بالای حسابداری نبودند و در سطح یک دفتردار محسوب می‌شدند، بدنه حسابداری را ترک کردند. دوم اینکه اطلاعات مالی عملکرد شرکت و وضعیت مالی شرکت به صورت عمومی در دسترس نبود و اطلاعات موجود، حتی نیاز اعتباردهندگان و سرمایه‌گذاران را نیز مرتفع نمی‌کرد و از همه مهم‌تر اینکه سرمایه‌گذاران نیازهای اطلاعاتی خود را نمی‌شناختند تا بر مبنای این نیازها اطلاعات را درخواست کنند. در نهایت اینکه این اطلاعات توسط حسابرس مستقل اصلاً حسابرسی نمی‌شد. پذیرش "قانون حسابداری" در سال ۱۹۹۵ و معرفی سیستم حسابداری متحدالشکل^۱ باعث شد که سیستم حسابداری آذربایجان به استانداردهای بین‌المللی حسابداری نزدیک شود. به ویژه اینکه اصول و مبنای سیستم حسابداری بر مبنای اقتصاد بازار آزاد بود.

سرمایه‌گذاران آمریکایی؛ حایز اهمیت است. استخراج نفت خام و گاز طبیعی، تولید فرآورده‌های نفتی، صنایع فلزی، استخراج سنگ آهن، تولید سیمان، مواد شیمیایی و پتروشیمی و منسوجات مهم‌ترین فعالیت‌های صنعتی این کشور را تشکیل می‌دهد. صادرات آذربایجان در سال ۲۰۰۶ نزدیک به ۲/۴۷ میلیارد دلار بود که نسبت به سال قبل ۲۳ درصد رشد داشت و واردات آذربایجان در سال ۲۰۰۶، حدود ۱/۶۷ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه ۵/۸ درصد کاهش نشان می‌دهد. کل بدهی آذربایجان در سال ۲۰۰۶ حدود ۱/۹۷ میلیارد دلار بوده که نسبت به سال قبل ۹/۷ درصد کاهش یافته است. متوسط حقوق در آذربایجان نیز حدود ۱۴۲ منات (۱۵۶ دلار) است. آذربایجان در سال ۱۹۰۱ بیش از نصف نفت جهان را تامین می‌کرد. همچنین، ۹۵ درصد نفت روسیه از آذربایجان تامین می‌شد.

نمایشگر ۲-اطلاعات آماری و مشخصات عمومی کشور آذربایجان

زبان	آذربایجانی
پایتخت	باکو با ۱۹۰۰۰۰۰۰ نفر جمعیت
نوع حکومت	جمهوری
مساحت	۸۶،۶۰۰ کیلومترمربع
جمعیت	۸۲ میلیون نفر
واحد پولی	منات
نیروی کار	۵۱۶ میلیون نفر
نرخ بیکاری	۱/۱۲ درصد
نرخ رشد جمعیت	۰/۵۲
نرخ رشد تولید ناخالص ملی	۲۶/۴ درصد
ترکیب نیروی کار	خدمات ۵۲ درصد صنعت ۷ درصد کشاورزی ۴۱ درصد
واردات	۲/۳۷ میلیارد دلار
صادرات	۱/۶۷ میلیارد دلار
شرکای تجاری	روسیه، آمریکا، ترکیه، ایتالیا، فرانسه، آلمان، انگلیس

سیر تحول حسابداری در جمهوری آذربایجان
حسابداری در اتحاد جماهیر شوروی بر مبنای نیازهای

شرکت‌ها و سازمان‌های بخش‌های خصوصی و عمومی اجباری شد. از قوانین مربوط دیگر نیز می‌توان به قانون "شرکت‌های سهامی"^۴ در سال ۱۹۹۴ و "قانون بانک‌ها" در سال ۱۹۹۶ و همچنین "قانون مالیات‌ها" در سال ۲۰۰۰ اشاره کرد.

انواع شرکت‌های آذربایجان

شرکت‌های سهامی، شرکت‌های تضامنی^۵، شرکت‌های تعاونی، شرکت با مسئولیت محدود^۶، شرکت مختلط غیرسهامی^۷ و شرکت نسبی^۸.

حسابرسی در آذربایجان

تا سال ۱۹۹۱، حسابرسی در اتحاد جماهیر شوروی که در آذربایجان نیز شامل آن می‌شد، منعکس‌کننده ماهیت سیستم حسابداری بود و تعجب‌آور نیست که عملیات حسابرسی تا ۱۰ سال کم‌رنگ بود. به استثنای چند شرکت بین‌المللی بزرگ که بر مبنای استانداردهای بین‌المللی حسابرسی انجام می‌دهند، حسابرسی در آذربایجان مفهوم جدیدی است.

باید خاطر نشان کرد که اولین قانون مربوط به حسابرسی در سال ۱۹۹۴ و تحت عنوان "قانون خدمات حسابرسی"^۹ مورد پذیرش قرار گرفت و بعد از آن "قانون اتاق حساب‌رسان"^{۱۰} در سال ۱۹۹۵ مطرح شد. قانون حسابرسی سال ۱۹۹۴ "نتیجه‌گیری حسابرسی" را به عنوان تخمینی از وضعیت مالی سازمان‌ها تعریف می‌کند.

مراجع حرفه‌ای آذربایجان

انجمن حسابداران رسمی آذربایجان (ACAA)^{۱۱}

اتاق حسابداران آذربایجان (AAC)^{۱۲}

اتاق حساب‌رسان آذربایجان (COAA)^{۱۳}

انجمن حسابداران رسمی آذربایجان

انجمن حسابداران رسمی آذربایجان که در سال ۲۰۰۰ تشکیل شده است، یک انجمن غیردولتی و غیرانتفاعی است و در حال حاضر دارای ۱۸ عضو فعال است. گروه اولیه حسابداران رسمی آذربایجان، دانشجویان درس استانداردهای بین‌المللی حسابداری بودند که همه اعضای آن واحد درسی "استانداردهای بین‌المللی حسابداری" را

قانون جدید حسابداری در سال ۲۰۰۴ باعث شد تا سیستم حسابداری به استانداردهای بین‌المللی حسابداری نزدیک‌تر شود. طبق الزامات مقرر، سیستم حسابداری باید تا سال ۲۰۰۸ تا حد امکان با استانداردهای بین‌المللی منطبق شود. طبق قانون جدید (۲۰۰۴) گزارش‌های مالی بانک‌ها همانند شرکت‌های تولیدی و تجاری قانونمند شد. البته، تغییر و حرکت به سمت حسابداری و استانداردهای غربی در چنین مقیاس و اندازه‌ای مطمئناً دارای مشکلاتی نیز هست که یکی از این مشکلات نیز انتخاب یک سیستم حسابداری از بین سیستم‌های حسابداری آمریکایی - انگلیسی - هلندی (انگلو ساکسون) و یا سیستم حسابداری اروپایی است. در آذربایجان، سیستم حسابداری به طور قابل توجهی به سیستم مالیاتی بستگی دارد و این هدف، هنوز تغییر نکرده است. بیشتر بانک‌ها و شرکت‌های بزرگ پرچم‌دار حرکت به سوی استانداردهای بین‌المللی حسابداری هستند و صورت‌های مالی خود را به شکل صورت‌های مالی غربی منتشر می‌کنند. در آذربایجان، به غیر از شرکت‌هایی که دارای قراردادهای بیع متقابل هستند، همه شرکت‌ها باید ثبت‌ها و گزارش‌های خود را به زبان آذری و واحد پول رایج کشور خود انجام دهند. گزارش‌های اصلی برای واحدهای قانونی شامل گزارش سه‌ماهه سود مشمول مالیات و گزارش سالانه حسابداری می‌باشد که نهایتاً باید چهارماه بعد از پایان سال مالی، ارائه گردد.

مبنای حسابداری در آذربایجان

در آذربایجان، درآمدها و هزینه‌ها باید بر مبنای تعهدی ثبت شود به جز در مواردی که برای ثبت درآمدها از مبنای نقدی استفاده شده است. سازمان‌هایی که از بودجه استفاده می‌کنند نیز از مبنای تعهدی حسابداری استفاده می‌کنند.

قوانین آذربایجان

قانون مالیات، قانون شرکت‌ها، قانون نفت و گاز، قانون پول و قانون تجارت خارجی و سرمایه‌گذاری.

قوانین مربوط به حسابداری

قوانین مربوط به حسابداری یعنی چه؟ در سال ۱۹۹۵ وزارت مالی^۲ (MOF) آذربایجان "قانون حسابداری"^۳ را مطرح کرد که براساس آن، ثبت و نگهداری و تهیه ترازنامه

گذراندند. ۱۹ نفر نیز در حال گرفتن گواهی خود هستند و ۸۰ نفر مشغول به گذراندن واحد درسی "استانداردهای بین‌المللی حسابداری" هستند (آمار سال ۲۰۰۶). از شرایط عضویت در این انجمن، گذراندن واحد درسی استانداردهای بین‌المللی حسابداری است.

وظایف این انجمن عبارت است از:

- (۱) آموزش افراد متخصص و تهیه مواد آموزشی،
- (۲) اعطای گواهی‌نامه حسابدار رسمی،
- (۳) سازماندهی مداوم واحدهای درسی برای ارائه گواهی‌نامه حسابدار رسمی، و
- (۴) بسط و گسترش فعالیت‌های ACAA به مناطق مختلف آذربایجان.

هدف اعضای انجمن حسابداران رسمی آذربایجان، ایجاد یک انجمن حرفه‌ای حسابداری به صورت قانونی و رهبری و هدایت تجدید ساختار و تغییرات و تحولات حسابداری به سوی استانداردهای بین‌المللی حسابداری و همزمان، حمایت از این تحولات می‌باشد.

اتاق حسابداران آذربایجان

اتاق حسابداران آذربایجان، یک سیستم نظارت بر بودجه است که گزارش‌های خود را به پارلمان این کشور ارائه می‌دهد. این اتاق به صورت مستقل عمل می‌کند و در سال ۲۰۰۱ توسط مجلس شروع به کار کرده است. اتاق حسابداران آذربایجان توانایی حسابرسی بدنه دولت از جمله سازمان‌های دولتی و هم چنین حساب‌های مستقل را دارد. این امر، سازمان‌ها را مجبور به ارائه گزارش به عموم و جامعه می‌کند. این اتاق عضو Ecosal, Eurosal, Intosal, Asosal و سایر سازمان‌های کنترل بودجه دولتی است.

اتاق حسابرسان آذربایجان

اتاق حسابرسان (COAA)، در سال ۱۹۹۶ فعالیت خود را و بعد از قانون "خدمات حسابرسی" آغاز کرد. وظایف اتاق حسابرسی عبارت است از (۱) بازرسی فعالیت‌های حسابرسی در آذربایجان (۲) انتشار استانداردهای حسابرسی و راهنمای لازم (۳) صدور مجوز حسابرسی به افسراد و شرکت‌ها (۴) مشاوره حرفه‌ای قوانین مربوط (۵) نظارت بر مطلوبیت حسابرسان و شرکت‌های حسابرسی خارجی (۶) رسیدگی کردن به شکایات علیه افراد و

شرکت‌های حسابرسی.

اتاق حسابرسی آذربایجان مجوز حسابرسی پنج ساله با قابلیت تمدید ارائه می‌دهد که متقاضیان باید سه سال تجربه کاری داشته باشند و دارای تحصیلات تکمیلی (فوق لیسانس به بالا) در رشته‌های حسابداری، مدیریت، مالی، اقتصاد و یا حقوق باشند. اتاق حسابرسی تا اواسط سال ۲۰۰۱ به ۱۶۰ نفر و ۳۰ شرکت مجوز فعالیت حسابرسی داده است. همچنین، سه تا از موسسات حسابرسی بزرگ دنیا از جمله پرایس واتر هاووس^{۱۴}، ارنست اند یانگ^{۱۵} و کی.پی.ام.جی^{۱۶} در آذربایجان شعبه دارند. اتاق حسابرسان آذربایجان نزدیک به ۱۷ استاندارد منتشر کرده که این استانداردها و دستورالعمل‌ها بر مبنای استانداردهای حسابرسی بین‌المللی (ISA) است.

استانداردهای حسابداری

قانون حسابداری سال ۱۹۹۵، وظیفه تدوین استانداردهای حسابداری را به وزارت مالی (MOF) و بانک ملی آذربایجان (NBA) ارجاع داده است. البته، در زمان تدوین نیز مشاوره‌هایی صورت گرفت که این مشاوران شامل اتاق حسابرسان، وزارت مالیات (MOT) و وزارت توسعه اقتصادی^{۱۷} (MOED) بودند. هدف این کمیته هماهنگی بیشتر با اروپا از طریق پذیرش استانداردهای حسابداری (IAS) بود. تلاش‌های این کمیته شامل موارد زیر می‌باشد:

- تجزیه و تحلیل تطبیقی استانداردهای ملی و استانداردهای بین‌المللی
- توسعه "توصیه نامه‌ها" و نحوه اجرای استانداردهای بین‌المللی
- ترجمه استانداردهای بین‌المللی
- بهبود وضعیت اجرای استانداردهای بین‌المللی.

استانداردهای حسابداری که در حال حاضر با نام "استانداردهای حسابداری ملی برای واحدهای تجاری"^{۱۸} (NASCO) منتشر می‌شود، بر مبنای استانداردهای بین‌المللی حسابداری تدوین شده است. شرکت‌های بزرگ و بسانک‌ها ملزم به ارائه گزارش‌های خود بر مبنای استانداردهای بین‌المللی حسابداری هستند، زیرا اکثر شرکت‌ها و بانک‌ها وام‌های خود را از بانک‌های خارجی (عمدتاً از آلمان) می‌گیرند و این‌گونه بانک‌ها نیز شرکت‌ها را

مورد روش‌های استهلاک نیز این مسئله حاکم است، به طوری که در استانداردهای حسابداری سه روش برای مستهلک کردن دارایی‌ها وجود دارد؛ در صورتی که در قانون مالیات‌ها، صراحتاً درصد و نرخ استهلاک هر یک از دارایی‌ها برای محاسبه هزینه استهلاک بیان شده است. در مورد ارزش‌گذاری موجودی کالا نیز به همین صورت است و در استانداردها روش لایفو مجاز نیست، ولی در قانون مالیات‌ها اشاره شده است که برای ارزیابی موجودی‌ها می‌توان از این روش نیز استفاده کرد.

استهلاک دارایی‌های ثابت: در آذربایجان به دارایی‌هایی ثابت می‌گویند که ارزش آنها بیش از ۵۰۰۰۰۰۰ منات باشد و برای یک سال مالی آینده مورد استفاده قرار گیرد. در آذربایجان، انواع دارایی‌ها با نرخ‌های زیر مستهلک می‌شوند.

نمایشگر ۳- نرخ استهلاک هر یک از دارایی‌ها

ساختمان و اجزای آن	۵٪
وسایل نقلیه	۱۵٪
تجهیزات و ماشین‌آلات	۱۳٪
تاسیسات تولیدی	۹٪
سایر دارایی‌ها	۲۵٪

نرخ مالیات بر ارزش افزوده در آذربایجان ۱۸ درصد و نرخ مالیات بر درآمد شرکت‌ها ۲۲ درصد می‌باشد. در آذربایجان هیچ‌گونه قانونی برای مالیات گروه شرکت‌ها وجود ندارد. سهم هر یک از انواع مالیات‌ها از کل درآمدهای مالیاتی آذربایجان:

نمایشگر ۴- سهم هر یک از انواع مالیات‌ها از کل درآمدهای مالیاتی آذربایجان

مالیات بر ارزش افزوده	۲۶٪
مالیات بر درآمد شرکت‌ها	۲۲٪
مالیات بر کالای داخلی	۱۵٪
مالیات بر درآمد اشخاص	۲۱٪
مالیات جاده	۲٪
مالیات بر ثروت	۲۱/۵٪
مالیات زمین	۱٪
سایر	۹/۵٪

ملزم به ارائه گزارش‌های مالی خود بر مبنای IFRS می‌نمایند. سایر شرکت‌ها نیز باید از اوایل سال ۲۰۰۸ از استانداردهای ملی حسابداری استفاده کنند.

استانداردهای حسابداری برای بخش مالی و بخش نفت و گاز، عموماً منطبق بر استانداردهای بین‌المللی است. در حال حاضر، آذربایجان دارای ۱۴ استاندارد تصویب شده و ۱۳ پیش‌نویس استاندارد می‌باشد.

بورس اوراق بهادار باکو

بورس اوراق بهادار باکو^{۱۹} (BSE) توسط تاجران و عمدتاً بانکداران آذربایجان ایجاد شده است. نهاد مذکور در قالب شرکت سهامی خاص تشکیل شده و تعداد سهامداران آن نیز ۱۸ نفر است. این بورس فعالیت خود را از ۱۵ فوریه سال ۲۰۰۱ آغاز کرد. سهامداران بورس اوراق بهادار باکو بانک‌های داخلی و خارجی، شرکت‌های مشاوره‌ای، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و یک شرکت بورسی می‌باشد. در این بورس، علاوه بر سهام شرکت‌های فهرست شده، اوراق مشتقه الی و اوراق قرضه خزانه معامله می‌شود. هدف از تاسیس بورس اوراق بهادار باکو، ایجاد محیطی است که باعث افزایش نقدینگی بازار اوراق بهادار شود.

در سال ۲۰۰۲، نزدیک به ۴۶/۳۶ درصد از کل معاملات بورس مربوط به سهام بانک‌ها بود. حجم معاملات در بورس باکو در سال ۲۰۰۲ تقریباً ۸۱۵،۰۰۰ دلار بود و حجم معاملات مربوط به اوراق قرضه خزانه ۶۰،۶۰۰،۰۰۰ دلار بود. از شرایط پذیرش در بورس اوراق بهادار باکو، داشتن حداقل ۲ سال سابقه سوددهی و داشتن تعداد سهامداران بالای ۵۰۰ نفر است. در حال حاضر، تعداد شرکت‌هایی که بالای ۱۰۰ سهامدار دارند تقریباً ۲۳۳ شرکت است و تعداد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار باکو حدود ۵۱ شرکت می‌باشد.

مالیات

در جمهوری آذربایجان، چندین نوع مالیات وجود دارد که مهم‌ترین این مالیات‌ها، مالیات بر ارزش افزوده است. چنان که قبلاً بیان شد، بین سیستم حسابداری و سیستم مالیاتی آذربایجان، رابطه تنگاتنگی وجود دارد؛ به طوری که طبق استانداردهای حسابداری استفاده از برخی روش‌های حسابداری غیر مجاز، طبق قانون مالیات‌ها مجاز می‌باشد. در

اهداف صورت‌های مالی

در چارچوب نظری حسابداری آذربایجان، هدف از تهیه صورت‌های مالی ارائه گزارشی از وضعیت مالی و عملکرد و تغییر در وضعیت مالی واحد مالی گزارشگر است که به طیف وسیعی از استفاده‌کنندگان برای تصمیم‌گیری ارائه می‌شود.

استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی در آذربایجان، طبق چارچوب نظری در هفت دسته طبقه‌بندی می‌شود.

- ۱) سرمایه‌گذاران (۲) اعتباردهندگان (۳) گروه‌های کارگری (۴) تحلیل‌گران (۵) گروه‌های مرتبط با واحد تجاری (۶) دولت (۷) جامعه.

صورت‌های مالی در آذربایجان

صورت‌های مالی در آذربایجان شامل موارد زیر است:

- ۱) ترازنامه (۲) صورت سود و زیان (۳) صورت تغییرات در سرمایه (۴) صورت جریان وجه نقد (۵) رویه‌های حسابداری و یادداشت‌های توضیحی پیوست.

در یادداشت‌های پیوست موارد زیر افشا می‌شود:

- ۱) رویه‌های خاص حسابداری (۲) شناسایی درآمد (۳) استهلاک‌ها (۴) سرمایه‌گذاری‌ها (۵) ساختار قراردادهای سرمایه‌گذاری‌ها و ابزارهای مالی (۷) اجاره‌ها (۸) هزینه‌های تحقیق و توسعه (۹) مالیات‌ها، از جمله مالیات‌های معوق (۱۰) بدهی احتمالی (۱۱) بخش‌های شرکت (بخش‌های جغرافیایی) (۱۲) مبنای تسهیم هزینه‌ها (۱۳) حسابداری تورمی (۱۴) هدایای دولتی (۱۵) موجودی کالا (۱۶) هزینه‌های سرمایه‌ای و (۱۷) مشارکت عملی.

همچنین، باید قضاوت‌های مدیریت در تهیه و تنظیم صورت‌های مالی افشا شود.

اندازه‌های حسابداری

موجودی کالا

دارایی‌هایی به عنوان موجودی کالا طبقه‌بندی می‌شود که (۱) آماده برای فروش باشد (۲) در فرآیند تولید باشند و (۳) مواد خام مورد استفاده برای فرآیند تولید. موجودی کالا باید با اقل بهای تمام شده و خالص ارزش بازیافتی ارزش‌گذاری شود. بهای تمام شده موجودی کالا، شامل بهای خرید و هزینه‌های تبدیل و سایر هزینه‌هایی است که موجودی کالا را به وضعیتی برساند که قابل استفاده باشد.

روش‌های قیمت‌گذاری موجودی کالا

در آذربایجان سه روش قیمت‌گذاری طبق استاندارد مجاز است. اولین روش، روش شناسایی ویژه است که اگر نتوان از این روش استفاده کرد، می‌توان از روش FIFO^{۲۰} و روش میانگین استفاده کرد. همان‌گونه که قبلاً گفته شد روش LIFO طبق استاندارد مجاز نمی‌باشد، ولی طبق قانون مالیات مجاز است. مقایسه بین بهای تمام شده و خالص ارزش فروش در مورد هر یک از موجودی‌ها انجام می‌شود و در صورت عملی نبودن، باید گروه کالاهای مشابه را در نظر گرفت. در مواردی که خالص ارزش موجودی مواد اولیه کمتر از بهای تمام شده باشد، به شرطی که کالاهای ساخته شده از این مواد را بتوان با سود فروخت، نباید مبلغ دفتری مواد را کاهش داد.

دارایی‌های ثابت مشهود

گروه دارایی‌های ثابت مشهود شامل زمین، ساختمان، ماشین‌آلات، تجهیزات، وسایل نقلیه و سایر دارایی‌ها است. دارایی‌های ثابت به بهای تمام شده ثبت می‌شوند و تجدید ارزیابی مجاز می‌باشد. بعد از تجدید ارزیابی، باید مازاد تجدید ارزیابی ابتدا با استهلاک انباشته و هرگونه زیان شناسایی شده تهاثر شود و هرگونه مازاد، در حقوق صاحبان سهام طبقه‌بندی و در صورت تغییرات سرمایه‌گزارش شود. تجدید ارزیابی دارای باید در یک بازار فعال و توسط یک ارزیاب متخصص صورت بگیرد.

هزینه‌های تامین مالی

هزینه‌های تامین مالی که قابل انتساب به دارایی باشد، باید سرمایه‌ای شود. در مورد هزینه‌های تامین مالی، باید موارد زیر در صورت‌های مالی افشا شود:

- ۱) رویه‌های حسابداری در مورد هزینه‌های تامین مالی
- ۲) مقدار بهره سرمایه‌ای شده
- ۳) نرخ سرمایه‌ای شدن (نرخ‌های تخمینی که مشخص می‌کند چه مقدار با چه نرخ سرمایه‌ای شده است). هزینه‌های تامین مالی زمانی قابل انتساب به دارایی است که:
 - مخارج بر روی دارایی در حال انجام باشد.
 - هزینه‌های تامین مالی اتفاق افتاده باشد.
 - فعالیت‌هایی که برای آماده ساختن دارایی لازم است، انجام شود.

اجاره‌ها

- 2- Minister of Finance (MOF)
- 3- Accounting law
- 4- Corporate law
- 5- General partnership
- 6- Limited liability partnership
(شرکت با مسئولیت محدود - فرهنگ حسابداری دکتر ایرج نوروش)
- 7- Limited partnership
(شرکت مختلط غیرسهامی - فرهنگ حسابداری دکتر ایرج نوروش)
- 8- Additional liability partnership (شرکت نسبی)
- 9- Auditing service law
- 10- Chamber of audits law
- 11- Azerbaijan certified accountants association
- 12- Azerbaijan accountants chamber
- 13- Chamber of Azerbaijan audit
- 14- Price Waterhouse
- 15- Ernst & Young
- 16- KPMG
- 17- National Accounting Standards for Commercial Organization (MOED)
- 18- Baku Stock Exchange (BSE)
- 19- Lost in First Out (LIFO)
- 20- First in First Out (FIFO)

در جمهوری آذربایجان دو نوع اجاره وجود دارد: اجاره عملیاتی و اجاره سرمایه‌ای. طبق استاندارد حسابداری مربوط، اجاره‌ای که به عنوان اجاره سرمایه تلقی نشود، به عنوان اجاره عملیاتی تلقی می‌شود و برای سرمایه‌ای کردن، شروط استاندارد بین‌المللی مصداق دارد.

تلفیق

تمام واحدهای تجاری باید از روش خرید برای ترکیب‌های تجاری استفاده کنند. سرفقلم ناشی از خرید به عنوان دارایی شناسایی می‌شود، ولی سالانه مستهلک نمی‌شود. سرفقلم فقط به صورت دوره‌ای ارزیابی شده و در صورت داشتن تغییرات به حساب هزینه دوره منظور می‌شود. در آذربایجان، شرکت اصلی باید صورت‌های مالی تلفیقی تهیه کند؛ مگر در صورت وجود دو شرط زیر:

الف - شرکت اصلی توسط شرکتهای دیگر به صورت کامل و یا به صورت قسمتی از مالکیت آن خریداری شده باشد.
ب - زمانی که شرکت اصلی و یا شرکتهای اصلی، زیر مجموعه شرکت اصلی دیگری باشد که صورت‌های مالی تلفیقی تهیه می‌کند.

منابع و ماخذ

- 1- www.iticnet.org
- 2- www.nasproject.az
- 3- www.audit.gov.az
- 4- www.taxes.gov.az
- 5- www.maliyye.gov.az
- 6- www.amchamaz.org
- 7- www.fifoost.org
- 8- www.bse.az
- 9- www.ach.gov.az
- 10- www.cia.gov
- 11- www.webworldbank.org
- 12- www.wikipedia.org

کتاب

- 1- Diagnostic study of accounting and auditing practices in Azerbaijan (S.Lakshman Athukorala and Barry Reid)

چارچوب نظری

طبق چارچوب نظری آذربایجان، مفروضات اساسی شامل:

- فرض تداوم
- فرض تعهدی

خصوصیات کیفی: مربوط بودن، اهمیت، قابلیت اتکا، بیان صادقانه، رجحان محتوا بر شکل، بی طرفی، کامل بودن، قابل مقایسه، ثبات رویه، قابل فهم بودن.

اجزای صورت‌های مالی

ترازنامه: دارایی‌ها، بدهی‌ها، حقوق صاحبان سهام

صورت سود و زیان: درآمد و هزینه

صورت تغییرات در سرمایه: تجدید ارزیابی دارایی‌ها و بدهی‌هایی که در قالب صورت سود و زیان ارائه نمی‌شود، در اینجا گزارش می‌شود.

پی‌نوشت‌ها:

- 1- Uniform Accounting System (UAS)